

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

نام دانشجو : احد سلطانی
نام استاد محترم : آقای اسدی

رشته تحصیلی : اقتصاد کشاورزی
دانشکده کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا

بررسی فرضیه نفرین منابع در کشورهای «*N - 11*»

این مطالعه به تحلیل تأثیر منابع طبیعی، سرمایه انسانی، توسعه مالی، صنعتی شدن، پیشرفت فناوریانه و تجارت بین‌الملل بر رشد اقتصادی کشورهای «یازده بعدی (Next Eleven)» در بازه زمانی ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۹ می‌پردازد. نوآوری این پژوهش در بررسی تأثیرات غیرمستقیم رشد اقتصادی ناشی از توسعه سرمایه انسانی از طریق کانال انتقال بهره‌برداری از منابع طبیعی در این کشورها است.

نتایج حاصل از روش‌های اقتصادسنجی قوی، فرضیه نفرین منابع را تأیید می‌کنند؛ به این معنا که رانت بالاتر منابع طبیعی مانع رشد اقتصادی در این کشورها می‌شود. در مقابل، توسعه سرمایه انسانی، توسعه مالی، صنعتی شدن، نوآوری فناوریانه و مشارکت در تجارت بین‌الملل به عنوان عوامل تقویت‌کننده رشد اقتصادی شناسایی شده‌اند. یافته جالب دیگر این است که سرمایه انسانی و منابع طبیعی به طور مشترک تأثیرات مثبتی بر رشد اقتصادی دارند، که نشان می‌دهد توسعه سرمایه انسانی می‌تواند اثرات نفرین منابع را کاهش دهد.

اطلاعات مقاله و کلمات کلیدی

کلمات کلیدی

- رانت منابع طبیعی
- سرمایه انسانی
- فرضیه نفرین منابع
- کشورهای یازده بعدی

اطلاعات نشریه

الزوير (ELSEVIER)

منابع، محیط زیست و پایداری (۴) ۲۰۲۱ (۱۸) ۱۰۰۰۱۸

فهرست مطالب در ساینس دایرکت (ScienceDirect) موجود است.

چکیده

این مطالعه به تحلیل اثرات منابع طبیعی، سرمایه انسانی، توسعه مالی، صنعتی شدن، پیشرفت فناوریانه و تجارت بین الملل بر رشد اقتصادی کشورهای «یازده بعدی» می پردازد. نوآوری پژوهش در بررسی تأثیرات غیرمستقیم رشد اقتصادی ناشی از توسعه سرمایه انسانی از طریق کانال بهره برداری از منابع طبیعی است. نتایج، فرضیه نفرین منابع را تأیید می کنند، اما توسعه سرمایه انسانی، توسعه مالی، صنعتی شدن، نوآوری فناوریانه و تجارت بین الملل به عنوان عوامل تقویت کننده رشد اقتصادی شناسایی شدند. سرمایه انسانی و منابع طبیعی به طور مشترک تأثیرات مثبتی بر رشد اقتصادی دارند، که نشان می دهد توسعه سرمایه انسانی می تواند اثرات نفرین منابع را کاهش دهد.

مقدمه: از مزیت تا نفرین منابع

از دوران اقتصاددانان کلاسیک، تصور بر این بود که کشورهای دارای منابع طبیعی فراوان، پتانسیل بیشتری برای توسعه و رشد اقتصادی دارند. این دیدگاه، منابع طبیعی را به عنوان یک مزیت ذاتی برای پیشرفت اقتصادی می‌دانست.

با این حال، این تصور با ظهور نظریه‌های «نفرین منابع» و «بیماری هلندی» به چالش کشیده شد. این نظریه‌ها ادعا می‌کنند که منابع طبیعی به جای اینکه محرک رشد باشند، می‌توانند مانع آن شوند و برای اقتصادهای غنی از منابع، به یک نفرین تبدیل گردند. این تناقض، تحقیقات گسترده‌ای را در مورد رابطه بین منابع طبیعی و رشد اقتصادی برانگیخته است که منجر به یافته‌های متناقضی در سراسر جهان شده است.

چندین مطالعه از فرضیه نفرین منابع حمایت کرده‌اند و نشان داده‌اند که کشورهای دارای منابع طبیعی فراوان، با سرعتی کمتر از کشورهای دارای منابع محدود رشد می‌کنند. این پدیده به ویژه به دلیل وابستگی بیش از حد به منابع طبیعی و عدم تنوع بخشی اقتصادی رخ می‌دهد.

تناقض در تأثیر منابع طبیعی بر رشد اقتصادی

حمایت از فرضیه نفرین منابع

بسیاری از مطالعات نشان داده‌اند که فراوانی منابع طبیعی، سرعت رشد اقتصادی را کاهش داده و حتی منجر به رشد منفی شده است. این امر به دلیل عواملی مانند نوسانات قیمت کالاها، فساد، و عدم توسعه سایر بخش‌های اقتصادی رخ می‌دهد.

رد فرضیه نفرین منابع

از سوی دیگر، مطالعات متعددی فرضیه نفرین منابع را رد کرده و تأیید نموده‌اند که بهره‌برداری از منابع طبیعی به تقویت رشد اقتصادی کمک می‌کند. این مطالعات بر مدیریت صحیح منابع و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها تأکید دارند.

تأثیر خنثی

تعداد اندکی از مطالعات نیز ادعا کرده‌اند که منابع طبیعی در سنتز رشد اقتصادی خنثی هستند و تأثیر قابل توجهی ندارند. این دیدگاه نشان می‌دهد که عوامل دیگر نقش پررنگ‌تری در تعیین مسیر رشد ایفا می‌کنند.

بنابراین، ارائه یک بیانیه جهانی در مورد مثبت، منفی یا خنثی بودن تأثیرات رشد اقتصادی مرتبط با منابع طبیعی دشوار است. عوامل متعددی بر رشد اقتصادی یک کشور تأثیر می‌گذارند و این تأثیرات می‌توانند بسته به شرایط خاص هر کشور متفاوت باشند.

عوامل حیاتی مؤثر بر رشد اقتصادی

سرمایه انسانی

دانش، مهارت‌ها و توانایی‌های نیروی کار که محرک اصلی نوآوری و بهره‌وری است.

توسعه مالی

کارایی و عمق بازارهای مالی در تخصیص سرمایه به پروژه‌های مولد.

صنعتی شدن

تحول ساختار اقتصادی به سمت تولید صنعتی و افزایش ارزش افزوده.

رانت منابع طبیعی

درآمد حاصل از بهره‌برداری از منابع طبیعی که می‌تواند به توسعه یا رکود منجر شود.

نوآوری فناورانه

ایجاد و به‌کارگیری فناوری‌های جدید برای افزایش بهره‌وری و رقابت‌پذیری.

در میان سایر عوامل، رانت منابع طبیعی، سرمایه انسانی، توسعه مالی، صنعتی شدن و نوآوری فناورانه به عنوان نقش‌آفرینان حیاتی در تعیین رشد یک اقتصاد شناخته شده‌اند. این عوامل به صورت پیچیده‌ای با یکدیگر در تعامل هستند و می‌توانند تأثیرات مثبت یا منفی بر رشد اقتصادی داشته باشند.

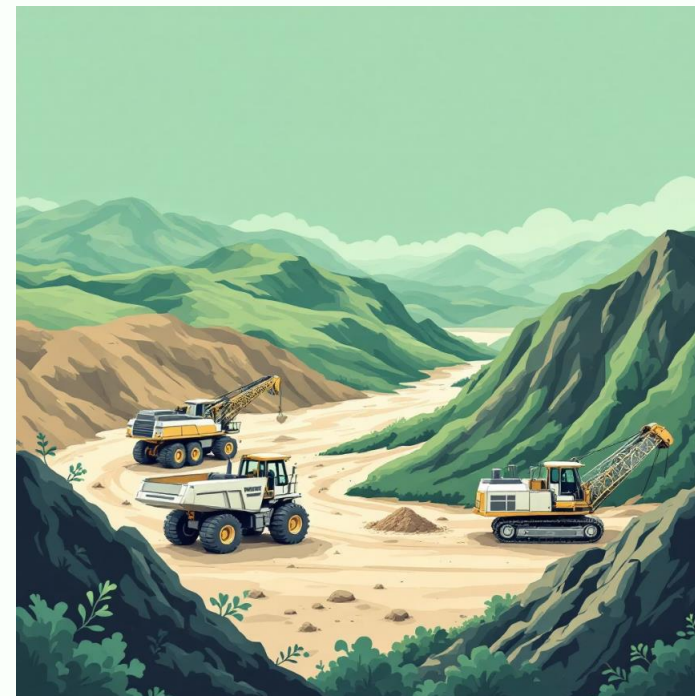
نقش سرمایه انسانی در غلبه بر نفرین منابع

توسعه پایین سرمایه انسانی یکی از دلایل اصلی نفرین منابع در کشورهای در حال توسعه غنی از منابع طبیعی است. این کشورها اغلب فاقد نیروی کار ماهر و دانش لازم برای مدیریت و بهره‌برداری بهینه از منابع خود هستند.

با این حال، می‌توان انتظار داشت که این نفرین منابع با سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی به یک موهبت تبدیل شود، زیرا توسعه سرمایه انسانی می‌تواند رشد اقتصادی را تحریک کند. آموزش، بهداشت و توسعه مهارت‌ها، بهره‌وری نیروی کار را افزایش داده و امکان تنوع‌بخشی اقتصادی را فراهم می‌آورد.

اما همچنین می‌توان خاطر نشان کرد که وزن نسبی رانت‌های معدنی می‌تواند بر توسعه سرمایه انسانی تأثیر منفی بگذارد. درآمدهای آسان حاصل از منابع می‌تواند انگیزه‌های لازم برای سرمایه‌گذاری در آموزش و توسعه مهارت‌ها را کاهش دهد.

علاوه بر این، صنعتی شدن تأثیرات مثبت بی‌قید و شرطی نه تنها بر رشد اقتصادی، بلکه بر سایر عوامل رشد مانند ذخیره سرمایه، ثبات نام در دبیرستان و تجارت بین‌الملل دارد. نوآوری فناورانه نیز تأثیرات مثبت این متغیرها را بر رشد اقتصادی تقویت کرده و به کاهش پیامدهای منفی زیست‌محیطی کمک می‌کند.

معرفی کشورهای «N-11»

تحلیل فرضیه نفرین منابع به ویژه برای اقتصادهای نوظهور اهمیت دارد، زیرا انتظار می‌رود تأثیرات بازدارنده رشد منابع طبیعی، پایداری عملکرد رشد آنها را به خطر بیندازد. کشورهای «یازده بعدی» (N-11) از این قاعده مستثنی نیستند.

در سال ۲۰۰۵، گروهی از پژوهشگران گلدمن ساکس، کشورهای N-11 را معرفی کرده و آنها را به عنوان مجموعه‌ای از کشورها طبقه‌بندی کردند که به سرعت در حال رشد بوده و پتانسیل سرمایه‌گذاری‌های خوبی دارند. این کشورها شامل بنگلادش، مصر، اندونزی، ایران، کره جنوبی، مکزیک، نیجریه، پاکستان، فیلیپین، ترکیه و ویتنام هستند.

انتظار می‌رود این کشورها تا سال ۲۰۵۰ نماینده اکثریت جمعیت جهان باشند. فارغ از پروفایل جمعیتی، این گروه با در نظر گرفتن سایر متغیرهای کلان اقتصادی مانند مشارکت در تجارت بین‌الملل، بلوغ سیاسی، ثبات اقتصاد کلان و غیره ایجاد شده است. روندهای قابل توجه رشد اقتصادی، نرخ تورم پایین و نوسانات پایین اقتصاد کلان، برخی از ویژگی‌های اصلی هستند که کشورهای N-11 را برای سرمایه‌گذاری مطلوب می‌کنند. در نتیجه، اقتصادهای N-11 می‌توانند به واسطه سهم تجمعی خود در بازار بین‌المللی تا سال ۲۰۵۰، برای جایگاه خود در لیست اقتصادهای پیشرو جهان رقابت کنند.

تحلیل وضعیت منابع و سرمایه انسانی در N-11

در مورد پروفایل منابع طبیعی کشورهای N-11، ناهمگونی زیادی در رابطه با در دسترس بودن منابع وجود دارد. برای مثال، پاکستان، ایران و نیجریه برخی از کشورهای بسیار غنی از نظر منابع هستند، در حالی که بنگلادش ذخایر منابع طبیعی محدودی دارد. با این حال، به طرز شگفت‌آوری، به جز بنگلادش، سایر کشورهای N-11 به عنوان کشورهای آسیب‌پذیر در برابر سندرم نفرین منابع طبیعی شناخته شده‌اند.

طبق برآوردهای بانک جهانی در سال ۲۰۱۹، نیجریه در میان کشورهای N-11 از نظر سهم رانت کل منابع طبیعی در تولید ناخالص داخلی (GDP) پیش‌تاز است، در حالی که کره جنوبی کمترین سهم را ثبت کرده است. از سوی دیگر، سطح سرمایه انسانی کشورهای N-11 در مقایسه با کشورهای توسعه‌یافته ضعیف است. اگرچه شاخص‌های سرمایه انسانی این ملل کم و بیش مشابه است، کره جنوبی در حال حاضر به دلیل بالاتر بودن نسبی شاخص سرمایه انسانی در سال ۲۰۱۹ نسبت به سایر کشورها، در صدر این لیست قرار دارد.

بنگلادش	0.99	0.49
مصر	9.91	0.52
اندونزی	4.47	0.69
ایران	24.17	0.61
مکزیک	6.47	0.68
نیجریه	11.44	0.49

پاکستان	۱,۳۱ / ۱,۳۵ / ۱,۶۸ / ۱,۹۷	۱,۷۷ / ۱,۷۹ / ۱,۵۵ / ۱,۳۶
فیلیپین	۱,۴۷ / ۲,۸۵ / ۰,۵۰ / ۱,۹۳	۲,۶۹ / ۲,۵۹ / ۲,۲۲ / ۲,۴۴
کره جنوبی	۰,۰۲ / ۰,۰۱ / ۰,۰۳ / ۰,۰۷	۳,۶۹ / ۳,۴۷ / ۳,۱۹ / ۲,۸۵
ترکیه	۰,۴۸ / ۰,۵۹ / ۰,۵۴ / ۰,۲۴	۲,۴۴ / ۲,۲۱ / ۲,۰۰ / ۱,۸۰
ویتنام	۴,۳۲ / ۹,۴۰ / ۹,۱۶ / ۱۱,۹۵	۲,۷۶ / ۲,۴۲ / ۱,۹۷ / ۱,۷۰

نتیجه‌گیری و توصیه‌ها

این مطالعه نشان می‌دهد که برای دستیابی به رشد اقتصادی بالاتر در کشورهای «یازده بعدی»، تقویت سرمایه‌گذاری در توسعه سرمایه انسانی، ارتقای استحکام بخش مالی، تسریع صنعتی شدن، تسهیل نوآوری فناورانه و افزایش حجم تجارت بین‌الملل ضروری است.

مهم‌تر از آن، توسعه سرمایه انسانی باید برای تبدیل نفرین منابع طبیعی به موهبت برای این ملت‌ها در اولویت قرار گیرد. با آموزش و توانمندسازی نیروی کار، این کشورها می‌توانند از منابع طبیعی خود به شیوه‌ای پایدار و مولد بهره‌برداری کنند و از دام نفرین منابع رهایی یابند.

این یافته‌ها بر اهمیت رویکردی جامع تأکید دارند که نه تنها بر بهره‌برداری از منابع طبیعی تمرکز کند، بلکه به توسعه ظرفیت‌های انسانی و نهادی نیز توجه ویژه‌ای داشته باشد تا رشد اقتصادی پایدار و فراگیر محقق شود.

↗️ رشد اقتصادی پایدار

💡 اولویت‌بندی سرمایه انسانی

اهداف و روش‌شناسی پژوهش

این مطالعه به بررسی تأثیر عوامل کلیدی بر رشد اقتصادی کشورهای N-11 می‌پردازد. هدف اصلی، تحلیل اثرات منابع طبیعی، توسعه سرمایه انسانی، توسعه مالی، صنعتی شدن، نوآوری فناورانه و تجارت بین‌الملل بر رشد این اقتصادها است.

داده‌ها و دوره زمانی

داده‌های سالانه از سال 1990 تا 2019 برای تعیین این تأثیرات در بلندمدت استفاده شده است. این بازه زمانی امکان تحلیل جامع و دقیق روندهای اقتصادی را فراهم می‌آورد.

کاتال‌های مستقیم و غیرمستقیم

مطالعه حاضر هم کاتال‌های مستقیم و هم غیرمستقیم را در نظر می‌گیرد که از طریق آنها سرمایه انسانی می‌تواند بر رشد تأثیر بگذارد، به ویژه از طریق تأثیر آن بر کاتال منابع طبیعی.

منحصر به فرد بودن پژوهش

تا جایی که نویسندگان اطلاع دارند، این تنها مطالعه‌ای است که بر تأثیرات غیرمستقیم رشد اقتصادی توسعه سرمایه انسانی در بستر N-11 تأکید می‌کند و ابعاد جدیدی را به ادبیات موضوع می‌افزاید.

روش‌شناسی پیشرفته

این مطالعه از تخمین‌گر گروه میانگین افزوده (AMG) مدل ابره‌ارت (2012) برای پیش‌بینی تأثیرات بلندمدت استفاده می‌کند که همزمان وابستگی مقطعی و ناهمگنی در داده‌ها را در نظر می‌گیرد.

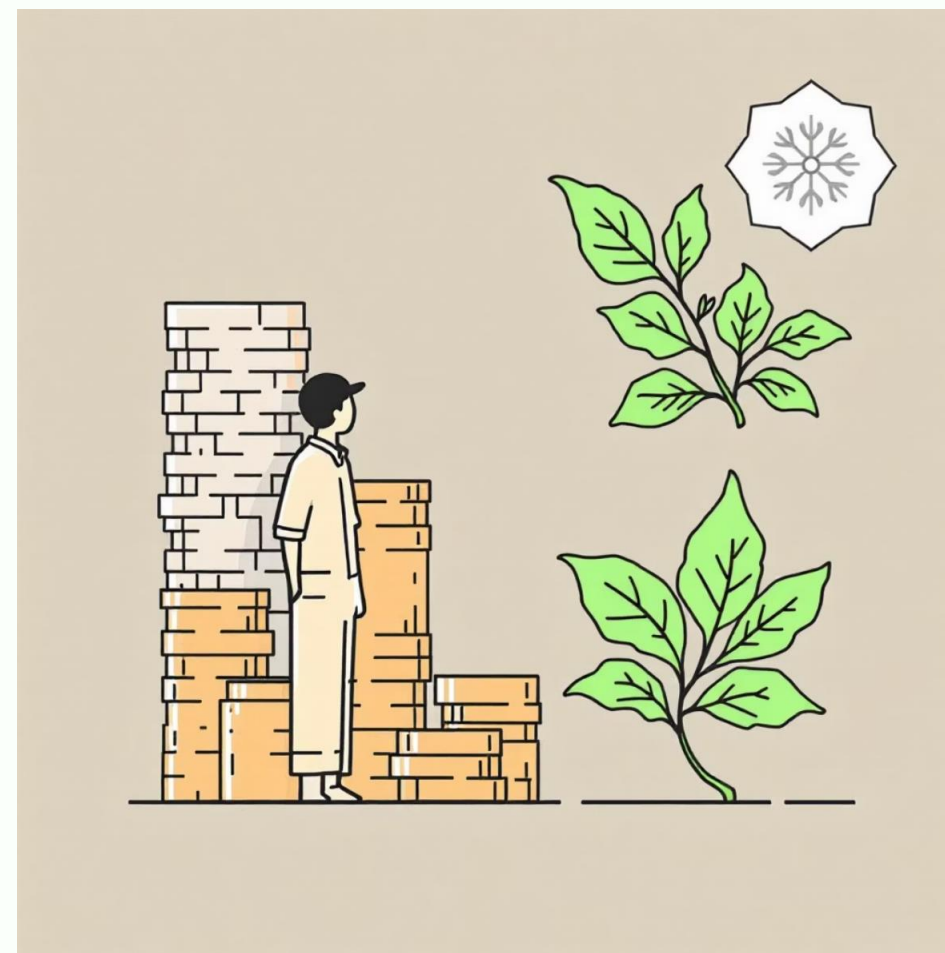
مرور ادبیات: مبانی نظری و شواهد تجربی

این بخش به دو زیربخش اصلی تقسیم می‌شود: ابتدا، مبانی نظری مربوط به کاتال‌های انتقال که از طریق آنها منابع طبیعی و سرمایه انسانی می‌توانند بر رشد یک اقتصاد تأثیر بگذارند، مورد بحث قرار می‌گیرند. سپس، شواهد تجربی مرتبط که در ادبیات موضوع ثبت شده‌اند، خلاصه می‌شوند.

۱.۲. چارچوب نظری

در دوران نوکلاسیک، رشد اقتصادی عمدتاً توسط ذخیره سرمایه و عرضه نیروی کار هدایت می‌شد. اما با گذشت زمان، این فرضیه مورد انتقاد قرار گرفت و سایر مجموعه‌های کلان اقتصادی نیز در تعیین رشد یک اقتصاد به همان اندازه مهم شناخته شدند. منابع طبیعی نیز به عنوان پتانسیلی برای تولید خروجی ملی جهت سنتز رشد اقتصادی مطرح شدند.

اگرچه در ابتدا تصور می‌شد منابع طبیعی تأثیرات مثبتی بر رشد اقتصادی دارند، اما این فرض همیشه برقرار نبود. این امر راه را برای ظهور نظریه «نفرین منابع» هموار کرد که بیان می‌کند منابع طبیعی به دلیل اثرات بازدارنده رشد، می‌توانند برای کشورهای غنی از منابع به یک نفرین تبدیل شوند.

فرضیه نفرین منابع برای اولین بار توسط راس (1999) معرفی شد که تلاش کرد توضیح دهد چگونه منابع کشورهای کم‌درآمد و متوسط در تقویت رشد اقتصادهای مربوطه خود شکست خورده‌اند. این فرضیه عواملی غیر از منابع طبیعی را شناسایی می‌کند که مسئول نرخ رشد اقتصادی کمتر در کشورهای با منابع بیشتر هستند.

از جمله این عوامل می‌توان به افزونگی فناورانه، حکمرانی سیاسی ناکارآمد و کیفیت نهادی ضعیف اشاره کرد.

نفرین منابع: چالش‌ها و پیامدها

نظریه نفرین منابع به این موضوع می‌پردازد که چگونه فراوانی منابع طبیعی می‌تواند به جای برکت، به مانعی برای توسعه اقتصادی تبدیل شود. این پدیده نه تنها از طریق عوامل داخلی بلکه از طریق مکانیسم‌های اقتصادی خاصی مانند «بیماری هلندی» نیز توضیح داده می‌شود.

عوامل نفرین منابع

- افزونگی فناوریانه
- حکمرانی سیاسی ناکارآمد
- کیفیت نهادی ضعیف

این عوامل کلیدی در توضیح چرایی عدم موفقیت کشورهای غنی از منابع در دستیابی به رشد اقتصادی پایدار نقش دارند.

بیماری هلندی

این نظریه از اثرات مخرب رشد اقتصادی ناشی از افزایش ارزش پول هلند پس از کشف میادین گاز طبیعی در این کشور نشأت گرفت. صادرات فعال گاز طبیعی منجر به افزایش ارزش پول محلی شد که رقابت‌پذیری صادرات را کاهش داد و اقتصاد هلند را کوچک کرد.

نمونه‌های جهانی

پدیده بیماری هلندی در کشورهای ونزوئلا، جمهوری دموکراتیک کنگو و آنگولا که غنی از نفت و الماس هستند، نیز تأیید شده است. این کشورها با وجود منابع فراوان، با چالش‌های اقتصادی مواجه بوده‌اند.

این پدیده‌ها نشان می‌دهند که صرف داشتن منابع طبیعی فراوان، تضمین‌کننده توسعه اقتصادی نیست و نیازمند مدیریت صحیح و سیاست‌گذاری‌های هوشمندانه است.

نقش سرمایه انسانی در غلبه بر نفرین منابع

سرمایه انسانی به عنوان یک عامل حیاتی در تبدیل نفرین منابع به موهبت شناخته می‌شود. توسعه مهارت‌ها و دانش می‌تواند به بهره‌برداری مؤثرتر از منابع طبیعی و کاهش اثرات منفی آنها بر رشد اقتصادی کمک کند.

توسعه مهارت‌ها

توسعه مهارت‌ها می‌تواند به استخراج و بهره‌برداری مؤثر از منابع طبیعی کمک کند و اثرات منفی رشد ناشی از مصرف منابع طبیعی را کاهش دهد.

نقص در سرمایه انسانی

اعتقاد بر این است که نقص در سرمایه انسانی بین کشورها می‌تواند عامل دیگری باشد که اصالت فرضیه نفرین منابع را توضیح دهد.

رشد اقتصادی پایدار

پیشرفت فناوریانه ناشی از توسعه سرمایه انسانی، مشارکت ذخایر منابع طبیعی کشور در رشد اقتصادی آن را تقویت می‌کند.

تأثیر فناوریانه

توسعه سرمایه انسانی می‌تواند تأثیر فناوریانه‌ای نیز داشته باشد تا مشارکت منابع طبیعی در رشد اقتصاد را افزایش دهد.

بنابراین، فراتر از مشارکت مستقیم در رشد اقتصادی، انتظار می‌رود توسعه سرمایه انسانی یک تأثیر مشترک غیرمستقیم بر رشد اقتصادی از طریق کانال بهره‌برداری از منابع طبیعی نیز اعمال کند. بررسی این کانال‌های انتقال غیرمستقیم رشد برای اهداف سیاست‌گذاری نیز حائز اهمیت است.

شواهد تجربی: منابع طبیعی، نفرین یا موهبت؟

تا اواخر دهه 1980، منابع طبیعی به عنوان یک موهبت در نظر گرفته می‌شدند، اما پس از ظهور نظریه نفرین منابع و بیماری هلندی، فضایی متناقض ایجاد شد. مطالعات بسیاری وجود دارد که نشان می‌دهد فراوانی منابع طبیعی در یک کشور باعث می‌شود آن کشور کندتر از کشورهایی با منابع طبیعی کمتر رشد کند.

موهبت منابع: دیدگاه‌های مخالف

- **دیویس (1995)**: دلیلی برای این ادعا نیافت که کشورهای دارای منابع طبیعی فراوان برای توسعه در تقلا هستند.
- **مهرآرا (2009) و فیلیپات (2010)**: منابع طبیعی را به عنوان موهبتی برای ارتقای رشد اقتصادی توصیف کرده‌اند.
- **رمود و نصیر (2020)**: به طور تجربی نشان دادند که منابع طبیعی تأثیر مثبت قابل توجهی بر رشد اقتصادی دارند.
- **شهیار و همکاران (2018)**: شواهدی ارائه می‌دهند که منابع طبیعی در رشد اقتصادی یک کشور مشارکت دارند.
- **بروشولیر (2008)**: منابع طبیعی رابطه مثبت و مستقیمی با رشد اقتصادی یک کشور دارند.

نفرین منابع: دیدگاه‌های حمایتی

- **خان و همکاران (2006)**: در مورد چین، تأیید نفرین منابع که به رشد اقتصادی و همچنین توسعه مالی آسیب می‌زند.
- **احمد و همکاران (2016)**: در مورد ایران، منابع طبیعی در بلندمدت رشد اقتصادی را کند می‌کنند و افزایش یک درصدی در تولید منابع طبیعی منجر به کاهش 47 درصدی در GDP می‌شود.
- **حسین و همکاران (2009)**: در مورد پاکستان، تأثیر منابع طبیعی بر رشد اقتصادی منفی است و دلیل آن عدم توجه کافی به توسعه منابع انسانی است.
- **سالامی-مارتین و سورامانیان (2013)**: بر حضور نفرین منابع در نیجریه تأکید می‌کنند.

تصمیم‌گیری در مورد نفرین منابع هنوز شفاف نیست و متناقض است، زیرا مطالعات مختلف نتایج متفاوتی را ارائه می‌دهند. این نشان‌دهنده پیچیدگی رابطه بین منابع طبیعی و توسعه اقتصادی است.

سرمایه انسانی و تغییر سرنوشت منابع

سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی می‌تواند نقش محوری در تبدیل نفرین منابع به موهبت ایفا کند. آموزش و توسعه مهارت‌ها نه تنها به بهره‌برداری کارآمدتر از منابع کمک می‌کند، بلکه می‌تواند اثرات منفی ناشی از وابستگی به منابع را نیز خنثی سازد.

1

آموزش عالی و رشد

ریکمن و همکاران (2017) پیشنهاد کردند که تحصیلات عالی در حضور منابع طبیعی فراوان می‌تواند منجر به رشد اقتصادی بهتر شود.

2

نقش حیاتی سرمایه انسانی

سرمایه انسانی تنها برای بهره‌برداری بهتر از رانت‌های منابع طبیعی مهم نیست، بلکه نقش حیاتی در رشد اقتصادی ایفا می‌کند (هان و لی، 2020؛ احمد و همکاران، 2020؛ زاله، 2019).

3

تعدیل‌کننده محیط زیست

مطالعات نشان می‌دهند که رشد اقتصادی منجر به تخریب کیفیت محیط زیست می‌شود، اما سرمایه انسانی نقش تعدیل‌کننده‌ای در حفظ کیفیت محیط زیست ایفا می‌کند (پاویزه احمد و همکاران، 2020).

4

غلبه بر نفرین منابع

بوتکویچ و پاتیکاپا (2010) نشان دادند که نفرین منابع در کشورهای در حال توسعه به دلیل نهاد‌های با کیفیت پایین و سرمایه انسانی پایین وجود دارد و سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی می‌تواند بر آن غلبه کند.

کشورهایی مانند استرالیا و نروژ با سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی، توانسته‌اند از منابع طبیعی خود برای رشد و توسعه اقتصادی بهره‌برداری کنند، در حالی که در کشورهای با توسعه انسانی پایین، منابع طبیعی رشد اقتصادی را کاهش می‌دهند.

توسعه مالی و صنعتی شدن: موتورهای رشد

توسعه مالی و صنعتی شدن دو متغیر کلیدی هستند که تأثیر قابل توجهی بر رشد اقتصادی دارند. این عوامل می‌توانند با ایجاد فرصت‌های سرمایه‌گذاری و افزایش بهره‌وری، به پیشرفت اقتصادی کمک کنند.

1

توسعه مالی (FD)

چیزو و همکاران (2020) پیوند میان توسعه مالی و رشد اقتصادی را برای اقتصادهای اتحادیه اروپا بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که توسعه مالی نقش مهمی در رشد اقتصادی ایفا می‌کند.

2

تأثیر بر کشورهای N-11

اردوغان و همکاران (2020) نشان دادند که توسعه مالی نقش مهمی در سنتز رشد اقتصادی کشورهای N-11 ایفا می‌کند، به ویژه زمانی که تعمیق مالی از 45% فراتر رود.

3

رابطه U شکل

طارق و همکاران (2020) در مورد پاکستان، رابطه U شکل بین توسعه مالی و رشد اقتصادی را تأیید کردند، به این معنی که پس از یک سطح آستانه، توسعه مالی مشارکت بیشتری در رشد اقتصادی دارد.

4

ارزش افزوده صنعتی

علی و همکاران (2016) تأثیر مثبت ارزش افزوده بخش صنعت بر رشد اقتصادی در مورد بنگلادش را یافتند. ارزش افزوده صنعتی بالاتر منجر به رشد اقتصادی بالاتر می‌شود.

این مطالعات تأکید می‌کنند که سیاست‌گذاری‌های حمایتی از توسعه مالی و صنعتی شدن می‌توانند به تسریع رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه کمک کنند.

نوآوری فناوری: کاتالیزور رشد پایدار

در دنیای امروز، بحث توسعه بدون در نظر گرفتن فناوری و نوآوری فناورانه کامل نیست. نوآوری فناورانه نه تنها به نفع رشد اقتصادی است، بلکه به کانالیزه کردن بهتر رانت‌های منابع طبیعی نیز کمک می‌کند و به سوی رشد پایدار هدایت می‌کند.

مشارکت در رشد اقتصادی

لاو و همکاران (2020) تأثیر نوآوری بر رشد اقتصادی را در مورد مالزی مطالعه کردند و نتیجه گرفتند که نوآوری فناورانه به طور قابل توجهی در رشد اقتصادی مشارکت دارد.

مقررات زیست‌محیطی

کانو و همکاران (2020) نتیجه گرفتند که نوآوری فناورانه و مصرف منابع، مکانیسم‌های حیاتی برای تنظیم محیط زیست هستند که بر رشد اقتصادی تأثیر می‌گذارند.

صنعت 4.0 و اقتصاد چرخشی

ژو و همکاران (2020) نشان دادند که پیشرفت فناورانه برای کاهش آلودگی، پشتیبانی فناوری و حفاظت ساختاری خود، اجزای اصلی رشد اقتصادی پایدار هستند.

کشورهای یازده بعدی (Next-11) انتظار می‌رود به زودی به اقتصادهای توسعه‌یافته نوظهور تبدیل شوند، بنابراین نقش نوآوری فناورانه در کنار منابع طبیعی باید مورد توجه قرار گیرد تا رشد اقتصادی پایدار و فراگیر تضمین شود.

مطالعات موردی: ایران، پاکستان و نیجریه

بررسی‌های موردی در کشورهای مختلف نشان‌دهنده پیچیدگی رابطه بین منابع طبیعی و رشد اقتصادی است. این مطالعات به ما کمک می‌کنند تا درک عمیق‌تری از چالش‌ها و فرصت‌های پیش روی این کشورها به دست آوریم.

نیجریه: حضور نفرین منابع

سالامی-مارتین و سورامانیان (2013) بر حضور نفرین منابع در نیجریه تأکید می‌کنند، کشوری که با وجود منابع نفتی فراوان، با چالش‌های توسعه مواجه است.

پاکستان: عدم توجه به سرمایه انسانی

حسین و همکاران (2009) نتیجه گرفتند که تأثیر منابع طبیعی بر رشد اقتصادی در پاکستان منفی است و دلیل آن عدم توجه کافی به توسعه منابع انسانی است.

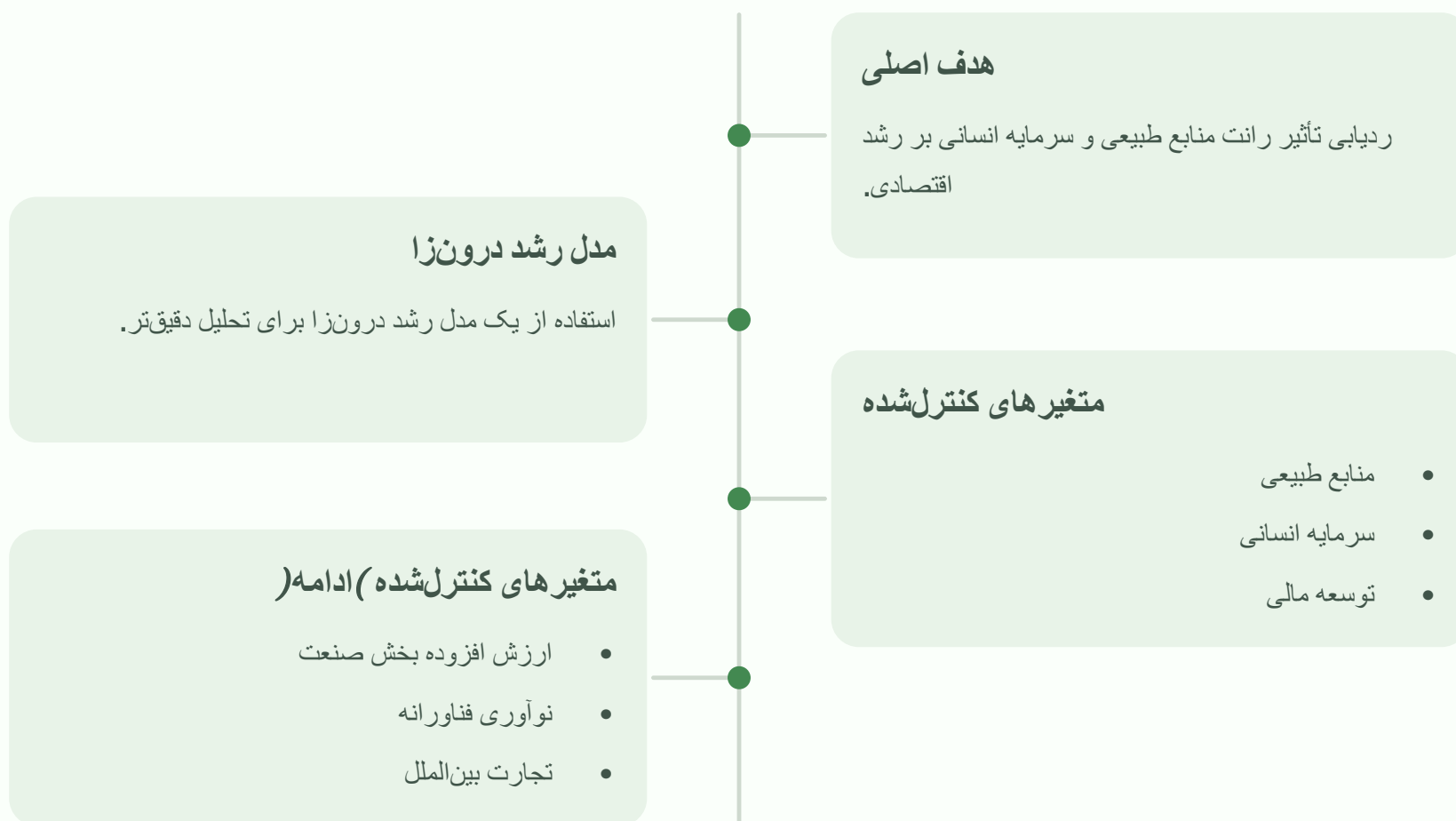
ایران: نفرین منابع

احمد و همکاران (2016) نشان دادند که منابع طبیعی در بلندمدت رشد اقتصادی را کند می‌کنند و افزایش یک درصدی در تولید منابع طبیعی منجر به کاهش 47 درصدی در GDP می‌شود که فرضیه نفرین منابع را در ایران اثبات می‌کند.

این مطالعات نشان می‌دهند که مدیریت ناکارآمد منابع، ضعف نهادی و عدم سرمایه‌گذاری کافی در سرمایه انسانی می‌تواند منجر به پدیده نفرین منابع شود، حتی در کشورهایی با پتانسیل‌های طبیعی بالا.

روش‌شناسی، مشخصات مدل و منابع داده

این مطالعه با هدف ردیابی تأثیر رانت منابع طبیعی و سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی، از یک رویکرد جامع استفاده می‌کند. پژوهش حاضر یک مدل رشد درون‌زا را در نظر گرفته و اثرات چندین متغیر کلیدی را کنترل کرده است.

این رویکرد جامع به محققان اجازه می‌دهد تا روابط پیچیده بین این متغیرها را درک کرده و توصیه‌های سیاستی دقیق‌تری ارائه دهند.

$$\text{مدل ۱ } GDP_{it} = f(TNR_{it}, HC_{it}, FD_{it}, IVA_{it}, TI_{it})$$

$$\text{مدل ۲ } GDP_{it} = f(TNR_{it}, HC_{it}, FD_{it}, IVA_{it}, TI_{it}, TNR * HC_{it})$$

$$\text{مدل ۳ } GDP_{it} = f(TNR_{it}, HC_{it}, FD_{it}, IVA_{it}, TI_{it}, TO_{it})$$

• در مدل‌های ۱، ۲ و ۳، حرف "t" برای دوره زمانی داده‌ها یعنی از ۱۹۹۰-۲۰۱۹ و "i" برای مقاطع کشوری یعنی بنگلادش، مصر، اندونزی، ایران، مکزیک، نیجریه، پاکستان، فیلیپین، ترکیه، کره جنوبی و ویتنام است.

• علاوه بر این، GDP برای تولید ناخالص داخلی (نماینده رشد اقتصادی)، TNR برای کل منابع طبیعی (نماینده فراوانی منابع طبیعی)، HC برای شاخص سرمایه انسانی (نماینده توسعه سرمایه انسانی)، IVA برای ارزش افزوده بخش صنعت (نماینده صنعتی شدن و انباشت سرمایه) و FD برای شاخص توسعه مالی است.

متغیر **TI** برای نوآوری فناورانه (نماینده تغییرات تکنولوژیک) و **TO** برای شاخص باز بودن تجاری (نماینده تجارت بین‌الملل) در نظر گرفته شده است¹.
 در مدل ۲، یک عبارت تعاملی بین کل منابع طبیعی و شاخص سرمایه انسانی (**TNR × HC**) گنجانده شده است تا تأثیرات مشترک این دو متغیر کلان اقتصادی کلیدی بر رشد کشورهای N-11 مشخص شود².
 مدل‌های اقتصادسنجی به شرح زیر ارائه شده‌اند

معادله 4

$$GDP_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 TNR_{i,t} + \beta_2 HC_{i,t} + \beta_3 FDI_{i,t} + \beta_4 IV_{i,t} + \beta_5 TI_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

معادله 5

$$GDP_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 TNR_{i,t} + \beta_2 HC_{i,t} + \beta_3 FDI_{i,t} + \beta_4 IV_{i,t} + \beta_5 TI_{i,t} + \beta_6 HC * TNR_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

معادله 6

$$GDP_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 TNR_{i,t} + \beta_2 HC_{i,t} + \beta_3 FDI_{i,t} + \beta_4 IV_{i,t} + \beta_5 TI_{i,t} + \beta_6 TO_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

(معادله ۵): مدل شامل اثر متقابل سرمایه انسانی و منابع

(معادله ۶): مدل شامل متغیر باز بودن تجاری

بررسی عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی در کشورهای N-11

این مطالعه به بررسی عوامل کلیدی مؤثر بر رشد اقتصادی در کشورهای N-11 می‌پردازد. ما به تحلیل نقش متغیرهایی چون تولید ناخالص داخلی (GDP)، سرمایه انسانی (HC)، رانت منابع طبیعی (TNR)، توسعه مالی (FD)، ارزش افزوده صنعتی (IVA)، نوآوری فناورانه (TI) و باز بودن تجاری (TO) می‌پردازیم. هدف اصلی، درک چگونگی تعامل این عوامل و تأثیر آن‌ها بر رشد اقتصادی بلندمدت است.

1

GDP

تولید ناخالص داخلی (دلار ثابت سال ۲۰۱۰)

2

TNR

رانت منابع طبیعی (درصد از GDP)

3

HC

سرمایه انسانی (شاخص)

4

FD

توسعه مالی (شاخص)

5

IVA

ارزش افزوده صنعتی (درصد از GDP)

6

TI

نوآوری فناورانه (تعداد پتنت‌ها)

7

TO

باز بودن تجاری (صادرات و واردات به صورت درصدی از GDP)

روش‌شناسی تخمین مدل: گام به گام

برای اطمینان از دقت و اعتبار نتایج تجربی، از یک رویکرد روش‌شناختی دقیق استفاده شده است. این رویکرد شامل چندین مرحله کلیدی برای بررسی ویژگی‌های داده‌ها و تخمین روابط بلندمدت است.

01

بررسی همگنی و وابستگی

ابتدا، همگن بودن یا ناهمگن بودن ضرایب شیب (با آزمون‌های پسارت و پاماگاتا، ۲۰۰۸) (و وجود وابستگی مقطعی) با آزمون پسارت، ۲۰۰۴) بررسی شد. این گام برای انتخاب تخمین‌گر مناسب حیاتی است.

03

تخمین بلندمدت با AMG

برای تخمین نتایج بلندمدت، از تحلیل گروه میانگین افزوده (AMG) توسط ابرهارت (۲۰۱۲) استفاده شد. این تخمین‌گر به کنترل نگرانی‌های احتمالی ناشی از متغیرهای توضیحی درون‌زا کمک می‌کند، به‌ویژه در مورد رابطه بین سرمایه انسانی و منابع طبیعی.

02

آزمون ریشه واحد و همجمعی

برای اطمینان از پایایی داده‌ها، از آزمون ریشه واحد پسارت (۲۰۰۷) (استفاده شد. سپس، برای شناسایی روابط بلندمدت بین متغیرها، آزمون همجمعی وسترلوود (۲۰۰۷) (به کار گرفته شد.

04

بررسی علیت

در نهایت، برای بررسی جهت علیت بین متغیرها، از روش دومتریسکو و هورلین (۲۰۱۳) استفاده شد. این روش به ما کمک می‌کند تا بفهمیم کدام متغیرها بر دیگری تأثیر می‌گذارند.

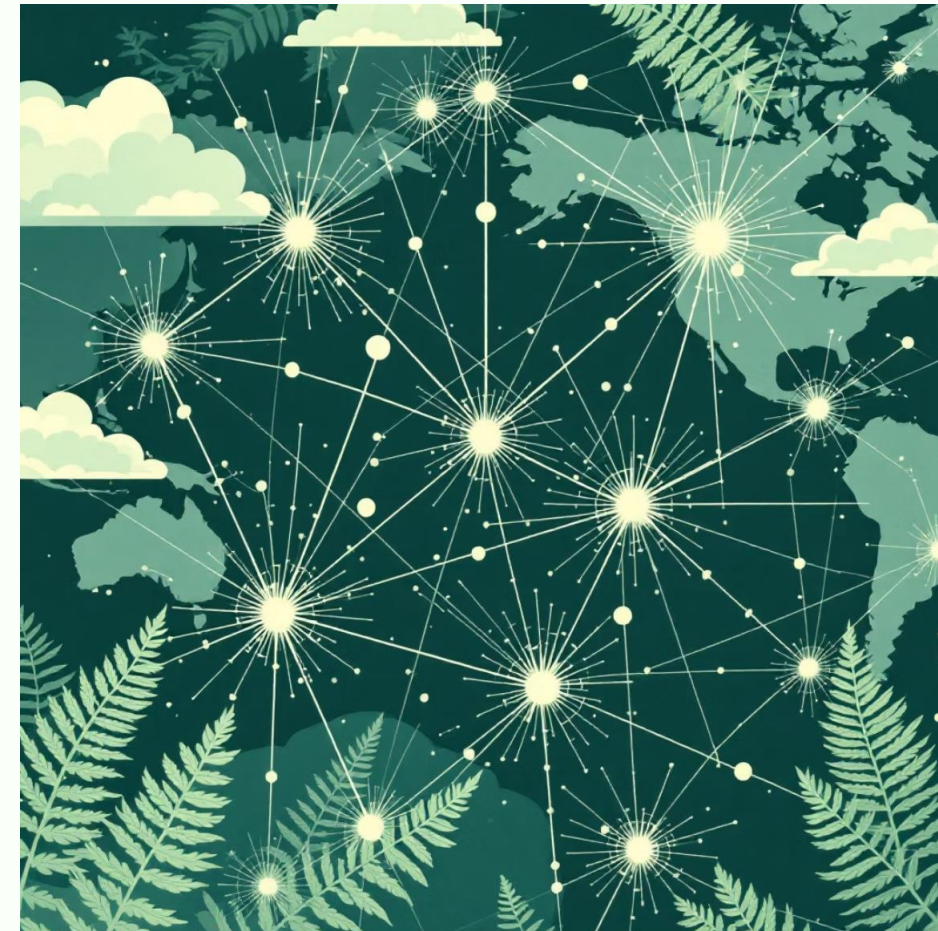
نتایج آزمون‌های ناهمگونی و وابستگی مقطعی

نتایج آزمون‌های اولیه برای بررسی ویژگی‌های داده‌ها، اطلاعات مهمی را در مورد ماهیت روابط بین کشورها و متغیرها آشکار می‌کند.

وابستگی مقطعی (CD)

نتایج آزمون پسارت (۲۰۰۴) برای شناسایی وابستگی مقطعی در مورد تمام متغیرها، نتایج معناداری را در سطح $P < 0.01$ گزارش می‌دهد. بنابراین، متغیرهایی مانند GDP، HC، و TNR فرضیه صفر مستقل بودن مقطعی را رد می‌کنند.

این وابستگی نشان‌دهنده ارتباط متقابل کشورها در جهان جهانی‌شده است. شوک‌های اقتصادی مانند نوسانات قیمت نفت یا بحران‌های مالی جهانی، تأثیر قابل توجهی بر کشورهای مختلف دارند.

ناهمگونی ضرایب شیب (SCH)

برآوردهای SCH برای مدل‌های ۱، ۲ و ۳ در سطح $P < 0.01$ از نظر آماری بسیار معنادار هستند. این بدان معناست که فرضیه صفر مبنی بر همگن بودن مقاطع رد می‌شود و نتیجه می‌گیریم که مقاطع در هر سه مدل دارای ماهیت ناهمگن هستند.

آزمون ریشه واحد: پایایی داده‌ها

آزمون ریشه واحد برای بررسی پایایی داده‌ها ضروری است تا از نتایج معتبر در تحلیل‌های بعدی اطمینان حاصل شود. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که متغیرها در سطح اولیه ناپایا هستند، اما پس از تفاضل‌گیری اول، پایایی به دست می‌آید.

GDP	-1.801	***-4.570
HC	-0.438	***-2.836
TNR	-1.569	***-5.933
TI	-1.809	***-5.391
IVA	-1.795	***-4.785
FD	-2.358	***-5.123
TO	-2.178	***-5.341

تمام هفت متغیر در داده‌های سطح $I(0)$ نتایج غیرمعدناداری نشان دادند که منجر به پذیرش فرضیه صفر مبنی بر وجود ریشه واحد (نیپایی) شد. با این حال، برآوردهای پسران (۲۰۰۷) برای داده‌ها در تفاضل اول $I(1)$ نتایج آماری بسیار معدناداری را نشان می‌دهد. بنابراین نتیجه می‌گیریم که تمام متغیرها در تفاضل اول پایدار (Stationary) هستند.

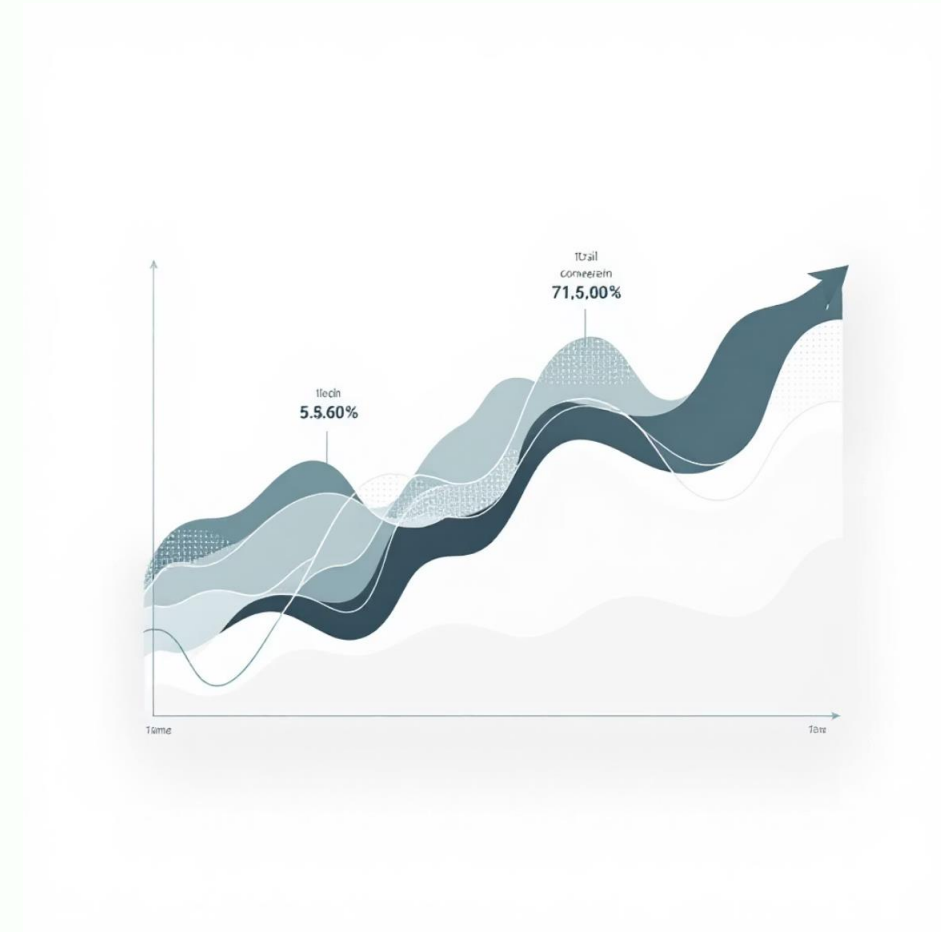
آزمون همجمعی: کشف روابط بلندمدت

آزمون همجمعی وسترلوود (۲۰۰۷) (برای شناسایی وجود یک رابطه بلندمدت و پایدار میان متغیرها انجام شد. نتایج این آزمون نشان‌دهنده همگرایی متغیرها به سمت یک تعادل بلندمدت است.

نتایج مدل‌ها

در مدل ۱ و مدل ۲، متغیر تصحیح خطا برای میانگین گروه (Gt, Ga) و برای کل نقل (Pt, Pa) در سطح معناداری $P < 0.01$ از نظر آماری بسیار معنادار هستند. این نتایج فرضیه صفر مبنی بر عدم وجود همجمعی میان متغیرها را رد می‌کند.

در نتیجه، می‌توان بیان کرد که یک رابطه همجمعی بلندمدت میان سرمایه انسانی، رانت منابع طبیعی، توسعه مالی، ارزش افزوده بخش صنعت و نوآوری فناورانه (متغیرهای مدل ۱) وجود دارد. همچنین، تمامی این متغیرها به همراه عبارت تعاملی (اثر متقابل سرمایه انسانی و رانت منابع طبیعی) (در مدل ۲ نیز دارای همجمعی بلندمدت هستند).

این یافته‌ها حاکی از آن است که این متغیرها در بلندمدت با یکدیگر حرکت می‌کنند و از یکدیگر جدا نمی‌شوند، حتی اگر در کوتاه‌مدت نوساناتی داشته باشند. این همجمعی، اساس تحلیل‌های بلندمدت رشد اقتصادی را فراهم می‌آورد.

مدل ۲

متغیرهای مدل ۱ + عبارت تعاملی. (HC * TNR)

مدل ۱

سرمایه انسانی، رانت منابع طبیعی، توسعه مالی، ارزش افزوده صنعتی، نوآوری فناورانه.

تحلیل نتایج تخمین بلندمدت (AMG)

نتایج تخمین روش AMG برای هر سه مدل، بینش‌های عمیقی در مورد تأثیر متغیرهای مختلف بر رشد اقتصادی کشورهای N-11 ارائه می‌دهد.

TNR	(۰.۰۲۲) ***-۰.۰۸۵	(۰.۰۱۹) ***-۰.۰۸۱	(۰.۰۱۸) ***-۰.۰۷۹
HC	(۰.۱۲۶) ***۰.۰۴۸۱	(۰.۰۹۵) ***۰.۰۳۵۶	(۰.۰۸۴) ***۰.۰۳۱۲
FD	(۰.۰۵۸) ***۰.۰۱۳۲	(۰.۰۴۱) ***۰.۰۱۲۱	(۰.۰۳۹) ***۰.۰۱۱۵
IVA	(۰.۰۳۱) ***۰.۰۰۵۶	(۰.۰۳۴) ***۰.۰۰۷۰	(۰.۰۳۵) ***۰.۰۰۷۴
TI	(۰.۰۱۵) ***۰.۰۰۴۹	(۰.۰۱۰) ***۰.۰۰۳۸	(۰.۰۱۲) ***۰.۰۰۳۱
TNR*HC	-	(۰.۰۱۷) ***۰.۰۰۶۲	(۰.۰۱۵) ***۰.۰۰۵۸
TO	-	-	(۰.۰۴۷) ***۰.۰۱۴۱
Constant	(۲.۸۱) ***۱۳.۹۳	(۲.۷۵) ***۱۴.۰۶	(۲.۶۹) ***۱۳.۸۲

رانت منابع طبیعی و سرمایه انسانی: نفرین یا موهبت؟

یکی از یافته‌های کلیدی این مطالعه، تأثیر متضاد رانت منابع طبیعی و سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی است، و چگونگی تعامل آن‌ها برای تغییر این تأثیر.

نقش حیاتی سرمایه انسانی (HC)

در مقابل، ضریب سرمایه انسانی (HC) در هر سه مدل مثبت و معنادار است. افزایش ۱ درصدی در شاخص سرمایه انسانی منجر به افزایش ۰،۴۸، ۰،۳۵ و ۰،۳۱ درصدی در تولید ناخالص داخلی می‌شود. این امر نشان می‌دهد که توسعه سرمایه انسانی برای رشد اقتصادی کشورهای N-11 نقشی حیاتی دارد.

تأثیر منفی رانت منابع طبیعی (TNR)

نتایج نشان می‌دهد که رانت منابع طبیعی (TNR) تأثیر منفی و معناداری بر رشد اقتصادی کشورهای N-11 دارد. افزایش ۱ درصدی در رانت منابع طبیعی، تولید ناخالص داخلی (GDP) را در مدل‌های مختلف به ترتیب ۰،۸۵، ۰،۰۸۱ و ۰،۰۷۹ درصد کاهش می‌دهد. این یافته فرضیه «نفرین منابع» را تأیید می‌کند و با مطالعات قبلی همسو است.

نکته بسیار مهم، ضریب مثبت و معنادار عبارت تعاملی $HC \times TNR$ است. این یافته نشان می‌دهد که اگرچه منابع طبیعی به‌تنهایی رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد، اما ترکیب آن‌ها با سطح بالای سرمایه انسانی می‌تواند اثر مثبتی بر رشد داشته باشد. به بیان دیگر، توسعه سرمایه انسانی به کشورهای N-11 کمک می‌کند تا «نفرین منابع» را به «موهبت منابع» تبدیل کنند.

سایر عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی

علاوه بر رانت منابع طبیعی و سرمایه انسانی، چندین عامل دیگر نیز نقش مهمی در تحریک رشد اقتصادی کشورهای N-11 ایفا می‌کنند.

صنعتی‌شدن (IVA)

صنعتی‌شدن نیز موجب رشد اقتصادی بالاتر می‌شود که این موضوع فرضیه دوبرخشی «لونیس» (تحول ساختاری از بخش کشاورزی به بخش صنعت) را تأیید می‌کند. انتقال نیروی کار و سرمایه به بخش‌های صنعتی با بهره‌وری بالاتر، به رشد کلی اقتصاد کمک می‌کند.

باز بودن تجاری (TO)

باز بودن تجاری با تسهیل انتقال دانش و ایجاد اثرات سرریز فناوری، موجب تحریک رشد اقتصادی می‌شود. تجارت بین‌المللی، دسترسی به بازارهای بزرگتر، فناوری‌های پیشرفته و ایده‌های جدید را فراهم می‌آورد.

توسعه مالی (FD)

توسعه مالی تأثیر مثبتی بر رشد اقتصادی دارد، زیرا سرمایه‌گذاری در اقتصاد نیازمند یک سیستم مالی قوی و کارآمد است. بازارهای مالی توسعه‌یافته، دسترسی به سرمایه را تسهیل کرده و به تخصیص بهینه منابع کمک می‌کنند.

نوآوری فناورانه (TI)

نوآوری فناورانه از طریق افزایش بهره‌وری در تمامی بخش‌ها، به رشد اقتصادی کشورهای N-11 کمک می‌کند. اختراعات و پیشرفت‌های تکنولوژیکی، کارایی تولید را افزایش داده و محصولات و خدمات جدیدی را به بازار عرضه می‌کنند.

آزمون علیت گرینجر: جهت‌گیری روابط

بهم‌نظور شناسایی جهت رابطه میان متغیرها، از روش دومتریسکو و هورلین (۲۰۱۲) استفاده شده است. نتایج این آزمون، علیت هر متغیر توضیحی با متغیر وابسته و بالعکس را مورد بررسی قرار می‌دهد.

HC (سرمایه انسانی)	*۰.۸۳۷ [۰.۰۴۸۱]	***۰.۵۰۵ [۰.۰۰۸۷]	***۰.۵۷۷ [۰.۰۱۰۳]
TRN (رانت منابع)	***۰.۱۳۷ [۰.۰۰۴۶]	***۰.۱۸۸ [۰.۰۰۲۵]	***۰.۱۶۶۴ [۰.۰۰۴۵]
FD (توسعه مالی)	۰.۳۱۸ [۰.۰۱۲۳]	۰.۳۸۴۴ [۰.۰۲۰۴]	***۰.۳۶۲۱ [۰.۰۶۷۲]
IVA (افزوده صنعت)	۰.۵۶۷ [۰.۰۵۴۱۲]	***۰.۵۳۸۰ [۰.۰۵۲۶]	۰.۵۳۲۲ [۰.۰۵۸۷۴]
TI (نوآوری فناورانه)	***۰.۲۸۱ [۰.۰۰۵۲۶]	*۰.۰۸۷۷ [۰.۰۰۴۶]	***۰.۱۲۰ [۰.۰۰۰۰]

متغیرهای توضیحی نظیر سرمایه انسانی، نوآوری فناورانه، ارزش افزوده بخش صنعت، توسعه مالی و باز بودن تجاری به طور قابل توجهی در سطح معناداری $P < 0.01$ باعث رشد اقتصادی می‌شوند. در همان سطح از معناداری، رشد اقتصادی علیت گرینجر نسبت به این متغیرها دارد. این بدان معناست که این متغیرها برای رشد اقتصادی در کشورهای N-11 مطلوب هستند و رشد اقتصادی نیز به نوبه خود این متغیرها را تقویت می‌کند.

تحلیل نهایی و جمع‌بندی مدل‌ها

نتایج جامع این مطالعه، تصویر روشنی از محرک‌های اصلی رشد اقتصادی در کشورهای N-11 و چگونگی مدیریت چالش‌های مرتبط با منابع طبیعی ارائه می‌دهد.

محرک‌های اصلی رشد

صنعتی‌شدن و توسعه مالی به عنوان محرک‌های اصلی رشد در کشورهای N-11 شناسایی شدند. این دو عامل، زیربنای یک اقتصاد پویا و پایدار را تشکیل می‌دهند.

تعدیل نفرین منابع

علیرغم اثر منفی اولیه رانت منابع طبیعی، نتایج نشان می‌دهد که وقتی این منابع در کنار سرمایه انسانی قرار می‌گیرند (در مدل‌های تعاملی)، اثرات مخرب آن‌ها تعدیل می‌شود. این یافته بر اهمیت سرمایه‌گذاری در آموزش و توسعه مهارت‌ها تأکید دارد.

اهمیت سیاست‌گذاری

این نتایج بر اهمیت سیاست‌گذاری برای ارتقای سطح آموزش و تخصص نیروهای انسانی تأکید دارد تا از ثروت منابع طبیعی به شکلی بهینه استفاده شود و «نفرین منابع» به «موهبت منابع» تبدیل گردد.

در نهایت، این مطالعه نشان می‌دهد که رشد اقتصادی پایدار در کشورهای N-11 نیازمند یک رویکرد جامع است که شامل توسعه سرمایه انسانی، تقویت بخش‌های صنعتی، بهبود سیستم مالی، ترویج نوآوری و افزایش باز بودن تجاری باشد. این عوامل در کنار یکدیگر می‌توانند به این کشورها کمک کنند تا به پتانسیل کامل اقتصادی خود دست یابند.

سپاس از توجه شما